תנ״ך · ראשונים · רש״י · נביאים

רש"י על עמוס

רש״י

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

רש"י על עמוס

רש״י

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/רשי-על-עמוס/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 6
פסוק א 6
פסוק ב 6
פסוק ג 6
פסוק ד 6
פסוק ה 6
פסוק ו 7
פסוק ח 7
פסוק ט 7
פסוק יא 7
פסוק יב 7
פסוק יג 7
פרק ב 7
פסוק א 7
פסוק ב 8
פסוק ו 8
פסוק ז 8
פסוק ח 8
פסוק ט 8
פסוק יא 8
פסוק יב 9
פסוק יג 9
פסוק טו 9
פסוק טז 9
פרק ג 9
פסוק ב 9
פסוק ג 9
פסוק ד 9
פסוק ה 9
פסוק ו 10
פסוק ז 10
פסוק ח 10
פסוק ט 10
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יב 10
פסוק טו 11
פרק ד 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק ג 12
פסוק ד 12
פסוק ה 12
פסוק ו 12
פסוק ז 12
פסוק ט 12
פסוק י 13
פסוק יא 13
פסוק יב 13
פסוק יג 13
פרק ה 13
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 14
פסוק ו 14
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 14
פסוק י 14
פסוק יא 15
פסוק יב 15

פסוק יג 15
פסוק יד 15
פסוק טו 15
פסוק טז 15
פסוק יח 15
פסוק כא 15
פסוק כב 16
פסוק כג 16
פסוק כד 16
פסוק כה 16
פסוק כו 16
פסוק כז 16
פרק ו 16
פסוק א 16
פסוק ב 17
פסוק ג 17
פסוק ד 17
פסוק ה 17
פסוק ו 17
פסוק ז 18
פסוק ח 18
פסוק ט 18
פסוק י 18
פסוק יא 18
פסוק יב 18
פסוק יג 18
פסוק יד 19
פרק ז 19
פסוק א 19
פסוק ב 19
פסוק ג 19
פסוק ד 19
פסוק ז 19
פסוק ח 19
פסוק ט 20
פסוק י 20
פסוק יא 20
פסוק יב 20
פסוק יג 20
פסוק יד 20
פסוק טז 20
פרק ח 20
פסוק א 20
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק ה 21
פסוק ו 21
פסוק ח 21
פסוק ט 22
פסוק י 22
פסוק יא 22
פסוק יג 22
פסוק יד 22
פרק ט 22
פסוק א 22
פסוק ב 23
פסוק ג 23
פסוק ה 23
פסוק ו 23
פסוק ז 23
פסוק ח 23
פסוק ט 23
פסוק י 24
פסוק יא 24

פסוק יב 24
פסוק יג 24

פרק א

פסוק א

אֲשֶׁר הָיָה בְּנוֹקְדִים. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: דַּהֲוָה מָרֵי גִּיתִין, כְּמוֹ "וּמֵישַׁע מֶלֶךְ מוֹאָב הָיָה נֹקֵד" (מלכים ב ג:ד):

שְׁנָתַיִם לִפְנֵי הָרַעַשׁ. שְׁנָתַיִם קוֹדֶם שֶׁנִּתְנַבֵּא עֻזִּיָּה יוֹם שֶׁנִּתְנַבֵּא יְשַׁעְיָה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּנָּעוּ אֲמוֹת הַסִּפִּים" (ישעיהו ו:ד), וְאוֹמֵר "כַּאֲשֶׁר נָסְתֶּם מִפְּנֵי הָרַעַשׁ וְגוֹ'" (זכריה יד:ה):

פסוק ב

מִצִּיּוֹן יִשְׁאָג. מִבֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים הַדְּבִיר יוֹצֵא:

וְאָבְלוּ נְאוֹת הָרוֹעִים. וְיִצְדוֹן מְדוֹרֵי מַלְכֵיָא וְיֶחֱרוֹב תַּקִּיף כַּרְכֵיהוֹן:

פסוק ג

עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי וְגוֹ'. דִּכְתִיב "הֶן כָּל אֵלֶּה יִפְעַל אֵל פַּעֲמַיִם שָׁלֹשׁ עִם גָּבֶר" (איוב לג:כט), וְאִם יוֹתֵר יוֹתֵר, וְכָאן כָּךְ הוּא: כְּבָר נָהַגְתִּי עִמָּהֶם כְּמִדּוֹתַי לְוַותֵּר לָהֶם עַל ג' פְּעָמִים, וְאִם יֵשׁ יוֹתֵר כָּל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ בְּכְלַל הַמְרֻבֶּה הַמּוּעָט:

וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ. עַל פֶּשַׁע רְבִיעִי אֵין עָלַי עוֹד לַהֲשִׁיבוֹ רֵיקָם מִלְּהַשְׁיב לוֹ גְּמוּל, וְכָל שֶׁכֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּשָׁעִים הַרְבֵּה, עַתָּה אֶת זֶה אֶפְקֹד עֲלֵיהֶם אֲשֶׁר דָּשׁוּ יוֹשְׁבֵי גִלְעָד הַסְּמוּכִין לָהֶם:

בַּחֲרִצוֹת הַבַּרְזֶל. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: בְּמוֹרִינָא דְפַרְזְלָא, וְהוּא כְּעֵין שׁוֹפִינָ"א שֶׁקּוֹרִין לִימָ"א, שֶׁעֲשׂוּי חֲרוּצִים חֲרוּצִים וְרוֹדִים בָּהֶם בְּנֵי אָדָם בְּיִסּוּרִים, וּבָהֶם מְחַתְּכִין אֶת קַשֵּׁי הַתְּבוּאָה לַעֲשׂוֹתָן תֶּבֶן:

פסוק ד

חֲזָאֵל. וּבֶן הֲדַד מַלְכֵי אֲרָם וְרֹאשׁ אֲרָם דַּמֶּשֶׂק:

פסוק ה

בְּקִעַת אָוֶן. מָקוֹם הוּא בַּאֲרָם:

וְתוֹמֵךְ שַׁבָּט. וְעָבִיד שֶׁלְטָן, כְּמוֹ "לֹא יָסוּר שֵׁבֶט" (בראשית מט:י), עַל שֵׁם שֶׁהַמּוֹשֵׁל רוֹדֶה אֶת הָעָם בְּמַקְלוֹת:

מִבֵּית עֵדֶן. מָקוֹם:

קִירָה. מָקוֹם, וְשָׁם הִגְלָם סַנְחֵרִיב בִּימֵי אָחָז, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיַּעַל דַּמֶּשֶׂק וַיִּתְפְּשֶׂהָ וַיַּגְלֶהָ אֶת אֲרָם קִירָה" (מלכים ב טז:ט). כָּל הַפּוּרְעָנוּת שֶׁנִּתְנַבְּאוּ נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל לָבֹא חֶרֶב עַל הָעַכּוּ"ם, נְבִיאִים שֶׁהָיוּ קוֹדֶם סַנְחֵרִיב כְּגוֹן יְשַׁעְיָה וְעָמוֹס נִבְּאוּ עַל חֶרֶב סַנְחֵרִיב, וְיִרְמְיָה וְיֶחֱזְקֵאל נִבְּאוּ עַל חֶרֶב נְבוּכַדְנֶאצַּר:

פסוק ו

עַזָּה. מִפְּלִשְׁתִּים הָיְתָה:

גָּלוּת שְׁלֵמָה. גָּלוּת יִשְׂרָאֵל שֶׁתְּהֵא הַגָּלוּת שְׁלֵמָה שֶׁלֹּא יִמָּלֵט אִישׁ, שֶׁהָיוּ עוֹמְדִים עַל הַדְּרָכִים וְתוֹפְשִׂין הַנִּמְלָטִים וּמַסְגִּירִין אוֹתָם, וְכֵן עָשׂוּ אַנְשֵׁי צוֹר, וְכֵן לְאַרְבַּע רוּחוֹת בְּחוּרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי כְּמוֹ שֶׁמְּפוֹרָשׁ בְּאַגָּדַת הָאֲזִינוּ: עַזָּה מִן הַדָּרוֹם, צוֹר מִן הַצָּפוֹן, דַּמֶּשֶׂק מִן הַמִּזְרָח, עֲרָבִיִּים מִן הַמַּעֲרָב, שֶׁנֶּאֱמַר "מַשָּׂא בַּעֲרֶב בַּיַּעַר בַּעֲרֶב תָּלִינוּ" (ישעיהו כא:יג):

פסוק ח

אַשְׁדּוֹד. אַשְׁקְלוֹן עֶקְרוֹן סַרְנֵי פְּלִשְׁתִּים הֵם:

וַהֲשִׁיבוֹתִי יָדִי. אַכֶּה וְאֶשְׁנֶה:

פסוק ט

וְלֹא זָכְרוּ בְּרִית אַחִים. אֲשֶׁר הָיָה בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה, שֶׁנֶּאֱמַר "וַיִּכְרְתוּ בְרִית שְׁנֵיהֶם" (מלכים א ה:כו), וְהָיוּ קוֹרִין זֶה לָזֶה אָחִי, שֶׁנֶּאֱמַר "מָה הֶעָרִים אֲשֶׁר נָתַתָּה לִי אָחִי" (מלכים א ט:יג):

פסוק יא

עַל רָדְפוֹ בַחֶרֶב אָחִיו. שֶׁנֶּאֱמַר "פֶּן בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ" (במדבר כ:יח), וְגַם עוֹדֶנּוּ טוֹרֵף אַפּוֹ וְשׁוֹמֵר עֶבְרָתוֹ וְלֹא חָזַר בּוֹ:

וַיִּטְרֹף לָעַד אַפּוֹ. הֶחֱזִיק בָּהּ וְלֹא הִנִּיחָהּ:

פסוק יב

אַרְמְנוֹת בָּצְרָה. בֵּין מוֹאָב וּבֵין אֱדוֹם הִיא, וּמֵאֶרֶץ מוֹאָב, וְנִמְשְׁכָה אַחַר אֱדוֹם, וְהִיא הֶעֱמִידָה לוֹ מֶלֶךְ בְּמוֹת מֶלֶךְ הָרִאשׁוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר "יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה" (בראשית לו:לג):

פסוק יג

בְּקָעֲם הָרוֹת הַגִּלְעָד. הִשְׁחִיתוּ אוֹתָהּ וְגַם הָרוֹתֵיהֶם בְּקָעוּ שֶׁלֹּא יִשָּׁאֵר יוֹרֵשׁ שֶׁיִּעַרְעֵר עַל הַנַּחֲלָה, וְכֵן אוֹמֵר "לִבְנֵי עַמּוֹן כֹּה אָמַר ה' הֲבָנִים אֵין לְיִשְׂרָאֵל אִם יוֹרֵשׁ אֵין לוֹ מַדּוּעַ יָרַשׁ מַלְכָּם" (ירמיהו מט:א):

פרק ב

פסוק א

עַל שָׂרְפוֹ עַצְמוֹת וְגוֹ'. פַּעַם אַחַת נָפַל מֶלֶךְ אֱדוֹם בְּיַד מֶלֶךְ מוֹאָב וְשָׂרְפוּ עַצְמוֹתָיו וּטְחָנוּם בְּקִירוֹת הַבַּיִת, וְתָבַע הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹנָאַת הַמֶּלֶךְ שֶׁנָּהֲגוּ בוֹ בְּזִיּוֹן:

פסוק ב

קְרִיּוֹת. שֵׁם מָקוֹם, כְּדִכְתִיב "עַל קְרִיּוֹת וְעַל בָּצְרָה" (ירמיהו מח:כד):

בְּשָׁאוֹן. קוֹל הֲמוֹן מִלְחָמָה:

פסוק ו

עַל מִכְרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק. הַדַּיָּנִין הָיוּ מוֹכְרִים אֶת מִי שֶׁהָיָה זַכַּאי בַּדִּין בְּכֶסֶף שֹׁחַד שֶׁהָיוּ מְקַבְּלִים מִיַּד בַּעַל דִּינוֹ:

וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת (לקמן ח:ו) בְּדִיל דְּיֶחְסְנוּן, וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁכָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: מַטִּין מִשְׁפַּט הָאֶבְיוֹן כְּדֵי שֶׁיִּצְטָרֵךְ לִמְכוֹר שָׂדֵהוּ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּין שְׂדוֹת הַדַּיָּנִין, וְזֶה עוֹקֵף עָלָיו וְנוֹטְלָהּ בְּדָמִים קַלִּים כְּדֵי לִגְדּוֹר וְלִנְעוֹל כָּל שְׂדוֹתָיו יַחַד וְלֹא יַפְסִיק בֵּינֵיהֶם:

פסוק ז

הַשֹּׁאֲפִים עַל עֲפַר אָרֶץ. עַל עֲפַר אֶרֶץ שֶׁהֵם הוֹלְכִים עֲלֵיהֶם כָּל שְׁאָפָם וְכָל מַחֲשַׁבְתָּם בְּרֹאשׁ דַּלִּים הוּא אֵיךְ יִגְזְלוּ אוֹתָם וְיִטְּלוּ אֶת שֶׁלָּהֶם, שְׁאִיפָה גּוֹלוּשִׁי"ר בְּלַעַ"ז:

וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְגוֹ'. הַחֲלָשִׁים נוֹטִים מִדַּרְכָּם וְהוֹלְכִין דֶּרֶךְ עֲקַלְתּוֹן מִפְּנֵי יְרֹאָתָם, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר "יַטּוּ אֲבִיוֹנִים מִדָּרֶךְ" (איוב כד:ד):

אֶל הַנַּעֲרָה. הַמְאוֹרָסָה:

פסוק ח

וְעַל בְּגָדִים חֲבוּלִים יַטּוּ. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: עַל מְטַוּת שַׁוְיִין דְּמַשְׁכוֹן מִסְתַּחֲרִין, זוֹקְפִין מִלְוֶה עַל הָעֲנִיִּים וּמְמַשְׁכְּנִים אוֹתָם וְעוֹשִׂים בִּגְדֵיהֶם מַצָּעוֹת וּמְסֻבִּין עֲלֵיהֶם בַּהֲטָיָה בְּעֵת סְעוּדָתָם בְּבֵית אֱלֹהֵיהֶם. בְּבֵית עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהָיְתָה לָהֶם אֲצֶל מִזְבֵּחַ:

יַטּוּ. לְשׁוֹן מְסִבָּה, שֶׁכָּל מְסִבַּת סְעוּדָה בַּהֲטָיָה הִיא, שֶׁהוּא נִסְמָךְ עַל שְׁמֹאלוֹ:

וְיֵין עֲנוּשִׁים. שֶׁעוֹנְשִׁים אוֹתָם מָמוֹן וְשׁוֹתִים בּוֹ יַיִן:

פסוק ט

כַּאֲלוֹנִים. קֶיישְׁנֵי"ש בְּלַעַ"ז:

וַאֲשֻׁמִּיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל. שָׂרִים הָעֶלְיוֹנִים:

וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת. שָׂרִים הַתַּחְתּוֹנִים. דָּבָר אַחֵר: הַצַּרְעָה הָיְתָה מְסַמֵּא עֵינֵיהֶם מִלְמַעְלָה וּמְסָרְסָתָן מִלְּמַטָּן:

פסוק יא

לְנָזִרִים. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: לְמַלְפִּין, שֶׁהָיוּ פְּרוּשִׁין מִדַּרְכֵי עַם הָאָרֶץ וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. אֵין נְזִירָה בְּכָל מָקוֹם אֶלָּא לְשׁוֹן פְּרִישָׁה:

הַאַף אֵין זֹאת. בִּתְמִיהָה, כְּלוֹמַר כְּלוּם אַתֶּם יְכוֹלִים לְהַכְחִישׁ אֶת זֹאת:

פסוק יב

וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִרִים יָיִן. שֶׁלֹּא יֹורוּ אֶתְכֶם, שֶׁהַשִּׁכּוֹר אָסוּר לְהוֹרוֹת. **וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִרִים יָיִן**, תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: וְאַטְעֵיתוּן יָת מַלְפֵּיכוֹן בְּחַמְרָא:

לֹא תִנָּבְאוּ. לְעָמּוֹס צִוָּה כֵּן אֲמַצְיָה כֹּהֵן בֵּית אֵל: "חֹוזֶה בְּרַח לְךָ אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה" (לקמן ז:יב):

פסוק יג

מֵעִיק. תַּרְגּוּם שֶׁל מֵצִיק:

תַּחְתֵּיכֶם. אֶת חֲנִיָּתְכֶם:

תָּעִיק הָעֲגָלָה. מִכּוֹבֶד מַשָּׂא שֶׁעָלֶיהָ:

פסוק טו

וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט. אֶת נַפְשׁוֹ:

פסוק טז

עָרוֹם יָנוּס וְגוֹ'. עַרְטִילַאי בְּלֹא כְּלִי זַיִן:

פרק ג

פסוק ב

רַק אֶתְכֶם **יָדַעְתִּי**. אָהַבְתִּי, וְאַתֶּם פְּשַׁעְתֶּם בִּי, עַל כֵּן וְגוֹ'. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּהוּ לְצַד אַחֵר בְּמַסֶּכֶת עֲבוֹדָה זָרָה:

פסוק ג

הֲיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו. שֶׁאַתֶּם אוֹמְרִים לַנְּבִיאִים לֹא תִנָּבְאוּ, כְּלוּם הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים מִלִּבָּם אֶלָּא אִם כֵּן נִצְטַוּוּ, כְּלוּם דְּבָרִים נַעֲשִׂים אֶלָּא עַל פִּי דַּרְכָּם:

בְּלִתִּי אִם נוֹעָדוּ. אֶלָּא אִם כֵּן קָבְעוּ מוֹעֵד לָלֶכֶת יַחְדָּו לְמָקוֹם פְּלוֹנִי:

פסוק ד

הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ. כְּשֶׁאַרְיֵה אוֹחֵז טֶרֶף דַּרְכּוֹ לִשְׁאוֹג, וְאֵינוֹ שׁוֹאֵג אֶלָּא אִם כֵּן לָכַד, וְכֵן הוּא אוֹמֵר "יִשְׁאַג כַּכְּפִירִים וְינַהֵם וְיֹאחֵז טֶרֶף" (ישעיהו ה:כט), וְכֵן "כַּאֲשֶׁר יֶהְגֶּה הַכְּפִיר וְהָאַרְיֵה עַל טַרְפּוֹ" (ישעיהו לא:ד):

פסוק ה

הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ. בְּפַח שֶׁנָּפְלָה עָלָיו וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ:

הֲיַעֲלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה. מִמָּקוֹם שֶׁהוּטַל שָׁם, אֶלָּא אִם כֵּן נֶאֱחַז בּוֹ הָעוֹף, כְּשֶׁהוּא רוֹצֶה לִבְרֹחַ עוֹקֵר אֶת הַפַּח וּמַעֲלֵהוּ מִמְּקוֹמוֹ מְעַט, וְאוֹתָהּ שָׁעָה כְּבָר נִלְכָּד:

פסוק ו
אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר. שֶׁהַצּוֹפֶה רוֹאֶה גְּיָסוֹת בָּאִים בָּעִיר וְתוֹקֵעַ בַּשּׁוֹפָר לְהַזְהִיר אֶת הָעָם, אֵין אֵלּוּ אֶלָּא דִּבְרֵי מָשָׁל וְדִמְיוֹן:
הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה. הוּא נְבוּכַדְנֶאצַּר. דָּבָר אַחֵר: הַנְּבִיאִים מְדַמִּין אֶת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ הַבָּא עֲלֵיהֶם לְשְׁאָגַת אַרְיֵה כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ לְמַטָּה "אַרְיֵה שָׁאַג מִי לֹא יִירָא", וְכָאן וֶה פֵּרוּשׁ הַדּוּגְמָא: הֲיִבָּא רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בְּפִי הַנְּבִיאִים לְדַבֵּר דָּבָר מֵאֵת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְרָעָה אֶלָּא אִם כֵּן הַפּוּרְעָנוּת נִגְזַר מִלְּפָנָיו, זֶהוּ הַטָּרֵף. הֲיִתֵּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קוֹלוֹ לְדַבֵּר קָשֶׁה בִּלְתִּי אִם לָכַד אֶתְכֶם בְּמוֹקֵשׁ עָוֹן. **הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל פָּח**. וְאֵין הַפַּח מַכְשִׁילָהּ, כְּלוֹמַר וְכִי אֶפְשָׁר שֶׁאַתֶּם עוֹבְרִים עֲבֵרוֹת וְלֹא יְהֵיֶה לָכֶם לְמוֹקֵשׁ. **הֲיַעֲלֶה פַּח וְגוֹ'**. כָּךְ הֲיַעֲלֶה עָוֹנוֹתֵיכֶם לְמַעְלָה וְלֹא יִלְכְּדוּ אֶתְכֶם. **אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר**. כָּךְ הָיָה לָכֶם לִהְיוֹת חֲרֵדִים אֶל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים שֶׁהֵם צוֹפִים לָכֶם לְמַלֵּט אֶתְכֶם מִן הָרָעָה שֶׁלֹּא תָבֹא, וּכְשֶׁתָּבֹא לָכֶם הָרָעָה הֲלֹא תֵּדְעוּ כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לָכֶם עַל שֶׁלֹּא נִזְהַרְתֶּם בִּנְבִיאָיו.

פסוק ז
כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי. אֱלֹהִים דָּבָר אֶלָּא אִם כֵּן גָּלָה סוֹדוֹ אוֹתוֹ סוֹד אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים:

פסוק ח
אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּבֵּר אֶל הַנְּבִיאִים לְהִנָּבֵא, מִי לֹא יִנָּבֵא:

פסוק ט
הַשְׁמִיעוּ. אַתֶּם בְּנֵי פְּלִשְׁתִּים וּבְנֵי מִצְרַיִם וְהַכְרִיזוּ זֹאת וְאִמְרוּ בְּאַרְמְנוֹתֵיכֶם שֶׁיֵּאָסְפוּ עַל הָרֵי שׁוֹמְרוֹן לִרְאוֹת מֵעַל הֶהָרִים בְּתוֹךְ הָעִיר אֶת דַּרְכָּם הָרָעָה:

פסוק י
נָכֹחָה. יְשָׁרָה:
חָמָס וְשֹׁד. מָמוֹן שֶׁל גָּזֵל:

פסוק יא
צַר וּסְבִיב הָאָרֶץ. הַצַּר מוּכָן לָבֹא וּסְבִיב לָאָרֶץ הַזֹּאת יָבֹא:

פסוק יב
כַּאֲשֶׁר יַצִּיל הָרֹעֶה. דָּבָר מוּעָט:
בְּדַל אֹזֶן. חַסְחוּס דְּאוּדֶן:
כֵּן יִנָּצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. מְתֵי מְעַט:
בִּפְאַת מִטָּה וּבְדַמֶּשֶׂק עָרֶשׂ. תַּרְגּוּם יוֹנָתָן: בִּתְקוֹף שֶׁלְטָן וְעַל דַּמֶּשֶׂק רְחִיצָן. וְאוֹמֵר אֲנִי שֶׁפִּתְרוֹן הַתַּרְגּוּם: לְפִי שֶׁבִּימֵי יְהוֹאָחָז בֶּן יֵהוּא כִּתִּיב "כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ אֲרָם" (מלכים ב

יג:ז), וְיַרְבְּעָם בֶּן בְּנוֹ הוֹשִׁיעַ בְּמִקְצָת, שֶׁנֶּאֱמַר "וְלֹא דִבֶּר ה' לִמְחוֹת אֶת שֵׁם יִשְׂרָאֵל וַיּוֹשִׁיעֵם בְּיַד יָרָבְעָם וְגוֹ'" (מלכים ב יד:כז), "הוּא הֵשִׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל", וְזֶהוּ "בִּפְאַת מִטָּה" פְּנַת הַבַּיִת הִיא חָזְקוֹ שֶׁל בַּיִת, לָכֵן תִּרְגֵּם "בִּתְקוֹף שֵׁלְטָן" שֶׁל יָרָבְעָם, וְעָמוֹס נִתְנַבֵּא בִּימֵי יָרָבְעָם, וְעוֹד נִבָּא שֶׁסּוֹפָן לְהִסָּמֵךְ עַל מַלְכֵי אֲרָם, וְכֵן עָשׂוּ בִּימֵי פֶּקַח בֶּן רְמַלְיָהוּ שֶׁנִּתְחַבֵּר עִם רְצִין, וְזֶהוּ "וּבְדַמֶּשֶׂק עֶרֶשׂ" עִקֶּר מְנוּחָתָם וּמִבְטָחָם תִּהְיֶה עַל דַּמֶּשֶׂק. וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ בְּסֵדֶר עוֹלָם: רַבִּי נְהוֹרַאי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אִלּוּ עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים שֶׁנִּסְמְכוּ עַל חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַל יְהוּדָה וּפָלְטוּ עִמָּהֶם:

בִּפְאַת מִטָּה. מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֶלָּא אֶחָד מִשְּׁמוֹנָה שֶׁבָּהֶם, וּשְׁאָר עֶרֶשׂ הֵיכָן הוּא? בְּדַמֶּשֶׂק, לְקַיֵּם מַה שֶּׁנֶּאֱמַר "וְהִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מֵהָלְאָה לְדַמָּשֶׂק" (לקמן ה:כז). וְשָׁמַעְתִּי מִשְּׁמוֹ שֶׁל רַבִּי מְנַחֵם זַצַ"ל שֶׁהָיָה מְפָרֵשׁ: זוֹ אַחַת מִשְּׁמוֹנָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר "פְּאַת" אֶלָּא "בִּפְאַת מִטָּה" בְּמִקְצָתָהּ בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי רוּחוֹת שֶׁל פֵּאָה וְהִיא שְׁמִינִית שֶׁל מִטָּה, שֶׁהֲרֵי אַרְבַּע פֵּאוֹת יֵשׁ וּשְׁתֵּי רוּחוֹת לַפֵּאָה. דָּבָר אַחֵר: מָצָאתִי בְּדִבְרֵי רַבִּי מֵאִיר זַצַ"ל, **בִּפְאַת מִטָּה** בַּעֲוֹן אֲחַזְיָה בֶּן אַחְאָב שֶׁשָּׁלַח לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן "הַאֶחְיֶה מֵחָלִי זֶה" (מלכים ב א:ב). **וּבְדַמֶּשֶׂק עֶרֶשׂ**, בֶּן הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם שֶׁשָּׁלַח לִדְרֹשׁ בֵּאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל (מלכים ב ח):

פסוק טו

בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקָּיִץ. מִתּוֹךְ שֶׁהָיוּ מְעֻנָּגִים הָיוּ בוֹנִים לָהֶם הָעֲשִׁירִים שְׁתֵּי בָתִּים, אֶחָד לְחֹרֶף וְאֶחָד לְקַיִץ:

בָּתֵּי הַשֵּׁן. דִּמְכַבְּשִׁין בְּשֵׁן דְּפִילָא:

פרק ד

פסוק א

פָּרוֹת הַבָּשָׁן. נְשֵׁי הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: עֲתִירֵי נִכְסַיָּא:

פסוק ב

וְנָשָׂא אֶתְכֶם בְּצִנּוֹת. וְיִטְלוֹן יָתְכוֹן עַמְמַיָּא עַל תְּרֵיסֵיהוֹן:

וְאַחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה. וּבְנָתַיכוֹן בְּדוּגִית צַיָּדִין. הִיא סְפִינָה קְטַנָּה שֶׁל צַיָּדֵי דָגִים, וּלְפִי שֶׁקְּטַנָּה הִיא קוֹרֵא לָהּ סִיר, וְקוֹרֵא לָהּ בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה דּוּגִית בְּבָבָא בַּתְרָא. **וְאַחֲרִיתְכֶן** פֵּרֵשׁ דּוֹנָשׁ בֶּן לַבְרָט: מָצִינוּ זַרְעוֹ שֶׁל אָדָם נִקְרָאִים אַחֲרִיתוֹ, כְּמוֹ "וּבְעָמְדוֹ תִּשְׁבֹּר מַלְכוּתוֹ וְתֵחָץ לְד' רוּחוֹת הַשָּׁמַיִם וְלֹא לְאַחֲרִיתוֹ" (דניאל יא:ד), כְּלוֹמַר וְלֹא יַנִּיחַ מַלְכוּתוֹ לִבְנוֹ:

פסוק ג

וּפִרְצִים תֵּצֶאנָה אִשָּׁה נֶגְדָּהּ. וּבְפִרְצֵי הַחוֹמָה תֵּצֶאנָה שָׁם לָנוּס:
אִשָּׁה נֶגְדָּהּ. בַּפִּרְצָה שֶׁתִּמְצָא נֶגְדָּהּ, כְּמוֹ "וַיַּעֲלוּ כָל הָעָם אִישׁ נֶגְדּוֹ" (יהושע ו:כ), שֶׁיִּרְבּוּ פְּרָצוֹת בַּחוֹמָה וְלֹא יִהְיוּ צְרִיכוֹת לְבַקֵּשׁ פְּתָחִים:
וְהִשְׁלַכְתֶּנָה הַהַרְמוֹנָה. וְהִשְׁלַכְתֶּן מֵעֲלֵיכֶן הַגְּאוּת וְהַשְׁרָרָה שֶׁנִּטַלְתֶּם, וּלְשׁוֹן אֲרָמִי הוּא בַּגְּמָרָא (בבא מציעא פג:): הַרְמָנָא דְמַלְכָּא הוּא צְוּוִי הַמֶּלֶךְ. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: וְיִגְלוֹן יַתְכוֹן לְהַלְאָה מִן טוּרֵי חַרְמִינִי, וְהֵם הָרֵי חֹשֶׁךְ, לְשׁוֹן חֹרֶב וְחָרְבָה:

פסוק ד

בֹּאוּ בֵית אֵל וְגוֹ'. כְּאָדָם הָאוֹמֵר לְבֶן בְּלִיַּעַל: עֲשֵׂה עֲשֵׂה עַד שֶׁתִּתְמַלֵּא סְאָתְךָ:
(ד-ה) **וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר זִבְחֵיכֶם**. זֹאת אוֹמְרִים לָהֶם כּוֹמְרֵי הַבַּעַל: עֲבוֹדָה זָרָה וַתֲרָנִית הִיא וְאֵינָהּ מַחְמֶרֶת עֲלֵיכֶם. הַתּוֹרָה אָמְרָה "לֹא יָלִין לַבֹּקֶר" (שמות כג:יח), אֲבָל לַעֲבוֹדָה זָרָה **וְהָבִיאוּ לַבֹּקֶר**. תּוֹרָה אָמְרָה בְּקָדְשִׁים קַלִּים "בְּיוֹם זִבְחָכֶם יֵאָכֵל וּמִמָּחֳרָת" (ויקרא יט:ו), וַעֲבוֹדָה זָרָה **לְג' יָמִים** מַעֲשֵׂר בַּהֲמוֹתֵיכֶם. תּוֹרָה אָמְרָה "שְׁאֹר לֹא תַקְטִירוּ" (ויקרא ב:יא), וַעֲבוֹדָה זָרָה **וְקַטֵּר מֵחָמֵץ תּוֹדָה**. תּוֹרָה אָמְרָה "לֹא תֵאָחֵר לְשַׁלְּמוֹ" (דברים כג:כב), וַעֲבוֹדָה זָרָה **וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְׁמִיעוּ**, הַזְכִּירוּ כָּל מִי שֶׁמִּתְנַדֵּב וְשָׂכַח יִתֵּן אֶל לִבּוֹ וְיִזְכּוֹר. וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם "וְקַטֵּר מֵחָמֵץ" מִן אוֹנָס, כְּמוֹ "אַשְׁרוּ חָמוֹץ" (ישעיהו א:יז), "מִכַּף מְעַוֵּל וְחוֹמֵץ" (תהלים עא:ד):

פסוק ה

וְקִרְאוּ נְדָבוֹת הַשְׁמִיעוּ. בְּקוֹל זֶמֶר וְאִמְרוּ שֶׁקָּרְבָּן זֶה מְרֻצֶּה וּמְקֻבָּל בִּנְדָבָה, כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק ו

נְקִיּוֹן שִׁנַּיִם. אַקְהָיוּת שִׁנַּיִם. דָּבָר אַחֵר: נְקִיּוֹן שִׁנַּיִם זֶהוּ חֹסֶר אֲכִילַת בָּשָׂר שֶׁהוּא נִכְנָס בֵּין הַשִּׁנַּיִם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר "הַבָּשָׂר עוֹדֶנּוּ בֵּין שִׁנֵּיהֶם" (במדבר יא:לג):

פסוק ז

בְּעוֹד שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים לַקָּצִיר. עַד הַקָּצִיר, כְּלוֹמַר ג' חֳדָשִׁים לִפְנֵי הַקָּצִיר:
חֶלְקָה. בִּקְעַת שְׂדֵה קַמְפַּנְיָ"א בְּלַעַ"ז:
תַּמְטִיר. תְּהֵא מְקוֹם מָטָר (תענית כ:), אָמַר מַר: שְׁתֵּיהֶן לִקְלָלָה, זוֹ תֵּרָקֵב וְזוֹ תִּיבַשׁ:
וְחֶלְקָה אֲשֶׁר לֹא תַמְטִיר עָלֶיהָ. לֹא תִרְאֶה נִמְטֶרֶת אֶת עַצְמָהּ:

פסוק ט

הַרְבּוֹת גַּנּוֹתֵיכֶם. שֶׁאַתֶּם עוֹסְקִים לְהַרְבּוֹת גַּנּוֹתֵיכֶם:
יֹאכַל הַגָּזָם. אָכַל הַגָּזָם:

פסוק י
בְּדֶרֶךְ מִצְרַיִם. כְּדֶרֶךְ שֶׁשָּׁלַחְתִּי עֲלֵיכֶם בַּמִּדְבָּר בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרַיִם:
עִם שְׁבִי סוּסֵיכֶם. שֶׁיֵּהָרְגוּ גַּם הַסּוּסִים:
וַאַעֲלֶה בְּאַשׁ מַחֲנֵיכֶם. רֵיחַ פִּגְרֵיכֶם מַבְאִישׁ בְּאַפְּכֶם, הֶעֱלֵיתִי אוֹתוֹ:

פסוק יא
כִּמְהוּד. טִיסוֹ"ן בְּלַעַ"ז, כְּלוֹמַר שְׁחוֹרִים וַחֲשׁוּכִים וְקוֹדְרִים:

פסוק יב
לָכֵן. יַעַן אֲשֶׁר לֹא שַׁבְתֶּם עָדַי:
כֹּה אֶעֱשֶׂה לָךְ. כְּכָל הָרָעוֹת הָאֵלֶּה:
עֵקֶב. כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ מִפִּי נְבִיאַי אֲשֶׁר זֹאת אֶעֱשֶׂה לָךְ:
הָכוֹן לִקְרַאת. לְשׁוּב מֵרִשְׁעָתְךָ:

פסוק יג
מַה שֵּׂחוֹ. כָּל מַעֲשָׂיו פּוֹרְטִין לְפָנָיו בִּשְׁעַת מִיתָתוֹ:
עֹשֶׂה שַׁחַר. לַצַּדִּיקִים כְּאוֹר נוֹגַהּ:
עֵיפָה. הוֹפֵךְ נוֹגְהָן שֶׁל רְשָׁעִים לְחֹשֶׁךְ אֲפֵלָה, כְּמוֹ "וְהִנֵּה צָרָה וַחֲשֵׁכָה מְעוּף צוּקָה" (ישעיהו ח:כב), וְכֵן "אֶרֶץ עֵיפָתָה תְּעוּפָה כַּבֹּקֶר תִּהְיֶה" (איוב י:כב), "חֲשֻׁכְּךָ כַּבֹּקֶר יְהִי מֵאִיר" (איוב יא:יז):
וְדוֹרֵךְ עַל בָּמֳתֵי אָרֶץ. מַשְׁפִּיל גְּבוֹהִים וְגַסֵּי הָרוּחַ:

פרק ה

פסוק ב
בְּתוּלַת יִשְׂרָאֵל. מִשֶּׁיִּגְלוּ בִּימֵי הוֹשֵׁעַ בֶּן אֵלָה (מלכים ב טז:ט) לֹא יַעֲמֹד עוֹד מֶלֶךְ מֵעֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים:
נִטְּשָׁה עַל אַדְמָתָהּ. כָּל דָּבָר הַמּוּשְׁלָךְ וּמוּטָל וְנוּפַּץ עַל הַשָּׂדֶה קוֹרְהוּ נְטִישָׁה:

פסוק ג
הַיּוֹצֵאת אֶלֶף. הַמּוֹצִיאָה אֶלֶף אִישׁ:

פסוק ד
דִּרְשׁוּנִי וִחְיוּ. עֲלוּ לָרֶגֶל לְשַׁלֵּם נִדְרֵיכֶם בִּירוּשָׁלַיִם:

פסוק ה

וְאַל תִּדְרְשׁוּ בֵּית אֵל וְגוֹ' וּבְאֵר שֶׁבַע לֹא תַעֲבֹרוּ. לֹא נֶאֱמַר כָּאן "אַל תָּבוֹאוּ" וְ"אַל תִּדְרְשׁוּ" אֶלָּא "אַל תַּעֲבֹרוּ", לְמַדְנוּ שֶׁלֹּא הָיְתָה שָׁם עֲבוֹדָה זָרָה, אֶלָּא כָּל זְמַן שֶׁהָיָה אֶחָד מִבְּנֵי עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים יוֹצֵא לִדְרֹשׁ וְלֹא עָבַר אֶת בְּאֵר שֶׁבַע עוֹדָנוּ יָכוֹל לִבְנוֹת לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ לִירוּשָׁלַיִם, וּמִשֶּׁעָבַר אֶת בְּאֵר שֶׁבַע הוּא הַדֶּרֶךְ לָעֵגֶל בֵּית אֵל אוֹ לָעֵגֶל שֶׁבְּדָן. וְכֵן הוּא בְּמָקוֹם אַחֵר (לקמן ח:יד) "חֵי אֱלֹהֶיךָ דָּן וְחֵי וְגוֹ'". וְתֵדַע שֶׁגָּזַר הַכָּתוּב גְּזֵרַת פּוּרְעָנוּת עַל גִּלְגָּל וּבֵית אֵל וְלֹא גָזַר עַל בְּאֵר שֶׁבַע:

הַגִּלְגָּל גָּלֹה יִגְלֶה. לְפִי שְׁמוֹ קִלְלָתוֹ, וְכֵן בֵּית אֵל יֵשׁ עִיר שֶׁסְּמוּכָה לָהּ שֶׁשְּׁמָהּ בֵּית אָוֶן בְּסֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ (יהושע ז:ב):

יִהְיֶה לָאָוֶן. יְהוֹן לְלַמָּא, וְהוּא תַּרְגּוּם שֶׁל הֶבֶל, וְזֶה דּוּגְמַת "אִם גִּלְעָד אָוֶן אַךְ שָׁוְא הָיוּ" (הושע יב:יב):

פסוק ו

פֶּן יִצְלַח כָּאֵשׁ. דִּילְמָא יְדַלֵּק בְּאֶשָּׁא רוּגְזֵיהּ:

בֵּית יוֹסֵף. כְּמוֹ לְבֵית יוֹסֵף. **פֶּן יִצְלַח כָּאֵשׁ**. פֶּן תַּעֲלֶה חֲמָתוֹ כְּאֵשׁ לְבֵית יוֹסֵף:

פסוק ז

הַהֹפְכִים לַלַּעֲנָה מִשְׁפָּט. וְאֵינָם זוֹכְרִין הֲפִיכוֹתַי שֶׁאֲנִי הוֹפֵךְ וְכוּ':

פסוק ח

הוֹפֵךְ לַבֹּקֶר צַלְמָוֶת. יֵשׁ שֶׁשְּׁרוּיִין עַתָּה בְּחֹשֶׁךְ וַאֲנִי מֵאִיר לָהֶם:

וְיוֹם לַיְלָה הֶחְשִׁיךְ. וְיֵשׁ שֶׁשְּׁעָתוֹ עוֹמֶדֶת לוֹ כְּאוֹר הַיּוֹם וַאֲנִי מַחְשִׁיכוֹ לְלַיְלָה:

הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: דְּאָמַר לִכְנֶשָׁא מַשְׁרְיָן סַגִּיאִין כְּמֵי יַמָּא וּמְבַדַּר לְהוֹן עַל אַפֵּי אַרְעָא. רַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ עַל דּוֹר אֲנוֹשׁ שֶׁהֵצִיף עֲלֵיהֶם אֶת מֵי אוֹקְיָנוֹס:

ה' שְׁמוֹ. לוֹ הָיָה לָכֶם לַעֲבֹד וְהוּא הָיָה מַגְבִּיר אֶתְכֶם עַל שׂוֹנְאֵיכֶם:

פסוק ט

הַמַּבְלִיג. הַמַּגְבִּיר, כְּמוֹ "וְאַבְלִיגָה מְעָט" (איוב י:כ), "מְבַלִּיגִיתִי עֲלֵי יָגוֹן" (ירמיהו ח:יח):

שׁוֹד. אָדָם שָׁדוּד וְחַלָּשׁ, דִּמְגַבֵּר חַלָּשִׁין עַל תַּקִּיפִין וּבְזוּזִין עַל כַּרְכֵי תַּקִּיפִין מַשְׁלִיט:

פסוק י

שָׂנְאוּ בַשַּׁעַר מוֹכִיחַ. אַתֶּם לֹא יְרֵאתֶם מִפָּנָיו וּמִפְּנֵי נְבִיאָיו, וּשְׂנֵאתֶם אֶת הַמּוֹכִיחִים אֶתְכֶם בְּשַׁעֲרֵי בָּתֵּי דִינָא:

פסוק יא
בּוֹשַׁסְכֶם. כְּמוֹ בּוֹסַסְכֶם עַל דַּל, שֶׁאַתֶּם רוֹמְסִין וְרוֹפְסִים עַל רֹאשׁוֹ, כְּמוֹ "בּוֹסְסוּ אֶת חֶלְקָתִי" (ירמיהו יב:י):
וּמַשְׂאַת בַּר תִּקְחוּ. זְקִיפַת מִלְוֶה שֶׁהִפְקַעְתֶּם עֲלֵיהֶם הַשְּׁעָרִים לִמְכּוֹר לָהֶם תְּבוּאָה בְּרִבִּית כְּדֵי לִטּוֹל נַחֲלָתָם מֵהֶם, לְפִיכָךְ בָּתִּים וּכְרָמִים אֲשֶׁר בְּנִיתֶם וּנְטָעְתֶּם עַל אוֹתָן הַנַּחֲלוֹת לֹא יִתְקַיְּמוּ בְּיֶדְכֶם. **וּמַשְׂאַת** לְשׁוֹן מַשָּׂא שֶׁמַּכְבִּידִים עֲלֵיהֶם:
כַּרְמֵי חֶמֶד. כַּרְמֵי חֶמְדָּה:

פסוק יב
צֹרְרֵי צַדִּיק. מְעִיקִין לֵיהּ לְזַכָּאָה:
בַּשַּׁעַר הִטּוּ. בְּשַׁעֲרֵי בָּתֵּי דִינֵיכֶם הִטּוּ מִשְׁפַּט אֶבְיוֹנִים:

פסוק יג
הַמַּשְׂכִּיל. מִי שֶׁהוּא חָכָם יִדּוֹם בְּבֹא הָרָעָה וְלֹא יְהַרְהֵר אַחַר מִדַּת הַדִּין, שֶׁהֲרֵי כָּל אֵלֶּה עָשׂוּ:
כִּי עֵת רָעָה הִיא. עֵת הַמְזֻמָּנֶת לְקַבֵּל רָעָתָם:

פסוק יד
וִיהִי כֵן וְגוֹ'. אִם זֹאת תַּעֲשׂוּ, אָז יְהִי הַמָּקוֹם עִמָּכֶם כַּאֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם בִּלְבַבְכֶם שֶׁתִּתְקַיֵּם לָכֶם גְּדֻלַּתְכֶם:

פסוק טו
שִׂאֲרִית יוֹסֵף. כָּל יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִין עַל שְׁמוֹ, לְפִי שֶׁכִּלְכֵּל אוֹתָם:

פסוק טז
הוֹ הוֹ. לְשׁוֹן צְעָקָה:
וְקָרְאוּ אִכָּר אֶל אֵבֶל. יִפְגְּעוּ שַׂיָּרוֹת הָאִכָּרִים הַחוֹרְשִׁים בַּשָּׂדוֹת בְּקוֹל מִסְפֵּד הָאֲבֵלִים הַצוֹעֲקִים בַּחוּצוֹת:
וּמִסְפֵּד אֶל יוֹדְעֵי נֶהִי. וְעָבִיד מִסְפְּדָא יַעֲרַע בְּדַעֲבִיד אֵילָיָא, וְאֵינוֹ אֶלָּא לָשׁוֹן כָּפוּל כְּמוֹ "מִשְׁפָּטִי וְדִינִי" (תהלים ט:ה):

פסוק יח
הוֹי הַמִּתְאַוִּים וְגוֹ'. הָאוֹמְרִים "יְמַהֵר יָחִישָׁה מַעֲשֵׂהוּ" (ישעיהו ה:יט):
לָמָּה זֶּה לָכֶם וְגוֹ'. מָשָׁל לְתַרְנְגוֹל וְעַטַלֵּף שֶׁהָיוּ מְצַפִּין לְאוֹרָה, כִּדְאִיתָא בְּחֻלִּק:

פסוק כא
בְּעַצְרֹתֵיכֶם. קוּרְבַּן כְּנִישָׁתְכוֹן, כְּשֶׁאַתֶּם קוֹרְאִים עֲצֶרֶת:

פסוק כב
וְשָׁלֹם מְרִיאֵיכֶם. וְשַׁלְמֵי פִּטְימֵיכוֹן, בְּהֵמוֹת מְפֻטָּמוֹת:

פסוק כג
הָסֵר מֵעָלַי הֲמוֹן שָׁרֶיךָ. שֶׁהַלְוִיִּם מְשׁוֹרְרִים עַל הַדּוּכָן אַחֲרֵי שֶׁאַתֶּם חַמְסָנִים וּמְעַוְּתֵי מִשְׁפָּט:

פסוק כד
וְיִגַּל כַּמַּיִם מִשְׁפָּט. וְזֹאת תַּעֲשׂוּ וְאֶרְצֶה לָכֶם: הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר כְּבַשְׁתֶּם וְהִסְתַּרְתֶּם יִגּוֹלֶה וְיִשְׁטַף בֵּינֵיכֶם כְּמַיִם נוֹבְעִים:
וּצְדָקָה. תִּגָּלֶה כְּנַחַל אֵיתָן:

פסוק כה
הַזְּבָחִים וּמִנְחָה. וְכִי לִזְבָחִים וּמִנְחוֹת רְצוֹנִי? וַהֲלֹא בַּמִּדְבָּר לֹא דִבַּרְתִּי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם לְהַקְרִיב לִי זְבָחִים, אֲנִי אָמַרְתִּי "אָדָם כִּי יַקְרִיב" (ויקרא א:ב) כְּשֶׁיִּרְצֶה לְהַקְרִיב, וְאוֹמֵר "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ" (במדבר ט:ב), מַגִּיד שֶׁלֹּא עָשׂוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר אֶלָּא אוֹתוֹ פֶּסַח לְבַדּוֹ:

פסוק כו
וּנְשָׂאתֶם אֵת סִכּוּת מַלְכְּכֶם. חוֹזֵר לְעִנְיַן הַפּוּרְעָנִיּוֹת שֶׁלְּמַעְלָה: חִשֵּׂךְ לָהֶם יוֹם ה' וְלֹא אוֹר, וּנְשָׂאתֶם בַּגּוֹלָה עִמָּכֶם אֶת גִּלּוּלֵיכֶם, וְיַרְכִּיבוּם הָאוֹיְבִים עַל צַוְּארֵיכֶם לָשֵׂאת עִמָּכֶם בַּגּוֹלָה:
סִכּוּת. **כִּיּוּן**. **כּוֹכַב**. שְׁמוֹת עֲבוֹדָה זָרָה הֵן:

פסוק כז
וְהִגְלֵיתִי אֶתְכֶם מֵהָלְאָה לְדַמָּשֶׂק. כְּלוֹמַר לֹא לִשְׁכֻנוּתֵיכֶם תִּגְלוּ כַּאֲשֶׁר עַד הֵנָּה שֶׁנִּמְסַרְתֶּם בְּיַד מַלְכֵי אֲרָם וְלֹא הָיוּ שׁוֹבִים אֶתְכֶם לְמָקוֹם רָחוֹק אֶלָּא עַד דַּמֶּשֶׂק, וּמֵעַתָּה בְּיַד סַנְחֵרִיב אֶמְסֹר אֶתְכֶם וְהוּא יִגְלֶה אֶתְכֶם לְמֶרְחוֹק:

פרק ו

פסוק א
נְקוּבֵי רֵאשִׁית הַגּוֹיִם. לָכֶם הָיוּ קוֹרְאִים גּוֹי הַמְשׁוּבָּח שֶׁבַּעֲכוּ"ם:
וּבָאוּ לָהֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל. הֵם בָּחֲרוּ בְּמִשְׁפְּטֵיהֶם וּבָאוּ לִכְלָלָם:

פסוק ב

עִבְרוּ כַלְנֵה וּרְאוּ. לָמָּה מְאַסְתֶּם בְּתוֹרָתִי לִדְבֹּק בְּחוּקּוֹת עֲכוּ"ם, עִבְרוּ וּרְאוּ בַּעֲכוּ"ם הַחֲשׁוּבִים אִם טוֹבִים הֵם מִן הַמַּמְלְכוֹת הָאֵלֶּה שֶׁבְּשׁוֹמְרוֹן וְשֶׁבִּירוּשָׁלַיִם:

כַּלְנֵה. בָּבֶל:

חֲמַת. אַנְטוֹכְיָא:

גַּת פְּלִשְׁתִּים. חֲשׁוּבָה שֶׁבַּחֲמִשָּׁה סַרְנֵיהֶם שֶׁהִיא קְרוּיָה מֶתֶג הָאַמָּה (שמואל ב ח:א) עַל שֵׁם שֶׁרוֹדָה אֶת כּוּלָּם וְהִיא אֵם הַמַּלְכוּת:

אִם רַב גְּבוּלָם מִגְּבוּלְכֶם. וּמַה מְצָאתֶם בִּי עָוֶל:

פסוק ג

הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע. אַתֶּם מְנִידִים עַצְמֵיכֶם לְיוֹם רָע:

וַתַּגִּישׁוּן. עַצְמֵיכֶם לָשֶׁבֶת בַּגָּלוּת אֲשֶׁר יַחְמֹס אֶתְכֶם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "מֵחָמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב" (עובדיה א:י), זֶה מִדְרָשׁוֹ שֶׁל רַבִּי שִׁמְשׁוֹן זַצַ"ל. דָּבָר אַחֵר: **הַמְנַדִּים לְיוֹם רָע** הַמְבַזִּים עַל נְבוּאַת יְמֵי רָע שֶׁהַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים לָהֶם. **וַתַּגִּישׁוּן שֶׁבֶת חָמָס** זֶהוּ כְּמוֹ שֶׁאָמַר יְשַׁעְיָה "הוֹי מַגִּיעֵי בַיִת בְּבַיִת" וַתַּגִּישׁוּן שֶׁבֶת בְּתוֹכָם זוֹ אֲצָל זוֹ עַל יְדֵי חָמָס:

פסוק ד

וּסְרוּחִים עַל עַרְשׂוֹתָם. מִשְׁתַּטְּחִין וּמַאֲרִיכִין עַצְמָם עַל עַרְסוֹתָם, וְרַבּוֹתֵינוּ פֵּרְשׁוּ מַחֲלִיפִין נְשׁוֹתֵיהֶם זֶה לָזֶה וּמַסְרִיחִין עַרְסוֹתֵיהֶן בְּשִׁכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינָהּ שֶׁלָּהֶם:

כָּרִים. כְּבָשִׂים:

מֵרְבֵּק. מִקּוֹם כִּנּוּס הָעֲגָלִים, וּבְלַעַ"ז קופל"א:

פסוק ה

הַפֹּרְטִים עַל פִּי הַנָּבֶל. מְנַחֵם חִבְּרוֹ עִם "וּפָרַט כַּרְמְךָ" (ויקרא יט:י), וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת דְּבָרָיו שֶׁהַמְשׁוֹרֵר עַל פִּי כְּלִי זֶמֶר מְחַתֵּךְ אֶת הַדִּבּוּר בִּפְרוּטְרוֹט הַכֹּל לְפִי נְעִימוֹת קוֹל הַכְּלִי לְהַגְבִּיהַּ וּלְהַנְמִיךְ:

כְּדָוִיד חָשְׁבוּ לָהֶם וְגוֹ'. חָשְׁבוּ כְּלֵי שִׁיר שֶׁלָּהֶם כִּכְלֵי שִׁיר שֶׁל דָּוִד שֶׁהֵם לַשָּׁמַיִם וְאֵלּוּ לְהִתְעַנֵּג:

פסוק ו

הַשֹּׁתִים בְּמִזְרְקֵי יַיִן. יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ שֶׁאוֹמְרִים בְּמַסֶּכֶת שַׁבָּת שֶׁהָיוּ זוֹרְקִין כּוֹסוֹתֵיהֶן זֶה לָזֶה, וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים עַל שֵׁם כְּלִי שֶׁהָיוּ לוֹ שְׁתֵּי פִיּוֹת וְהוּא אָרוֹךְ וְשׁוֹתֶה זֶה מִכָּאן וְזֶה מִכָּאן הוּא נִזְרָק מִפִּיו אֶל פִּיו:

וְרֵאשִׁית שְׁמָנִים. מוּבְחָר שֶׁבַּשְּׁמָנִים וְהוּא אֲפַרְסְמוֹן:

וְלֹא נֶחְלוּ. לְשׁוֹן חוֹלִי:
עַל שֶׁבֶר יוֹסֵף. שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי הַנְּבִיאִים שֶׁעָתִיד לָבֹא עֲלֵיהֶם:

פסוק ז

וְסָר מִרְזַח סְרוּחִים. וּבַטְּלוֹן מִשְׁתָּאוֹת הַמְגוּדָּלִים וְנַסֵּי הָרוּחַ, מִרְזָחוֹת לְשׁוֹן מִשְׁתָּאוֹת. בְּסִפְרֵי בְּפָרָשַׁת "וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים" מָצָאתִי וְחָזְרוּ לַעֲשׂוֹת לָהֶם מִרְזָחִים וְהָיוּ קוֹרְאִים לָהֶם וְאוֹכְלִים:

פסוק ח

בְּנַפְשׁוֹ. מִדַּעַת וְכַוָּנָה:
מְתָאֵב. כְּמוֹ מְתָעֵב, וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מְנַבֵּל אֲנָא יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא רַבּוּתֵיהּ דְּיַעֲקֹב, שֶׁהַמִּקְדָּשׁ נִקְרָא גְּאוֹן עוֹזָּם שֶׁנֶּאֱמַר "הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם" (יחזקאל כד:כא):
עִיר וּמְלֹאָהּ. יְרוּשָׁלַיִם וְיוֹשְׁבֶיהָ:

פסוק ט

אִם יִוָּתְרוּ. מִן הַדָּבָר וְהַחֶרֶב **בְּבַיִת אֶחָד וָמֵתוּ** שֶׁיִּשְׂרְפוּ הָאוֹיְבִים אֶת הַבַּיִת עֲלֵיהֶם בְּלָכְדָם אֶת הָעִיר:

פסוק י

וְנָשָׂאוֹ דּוֹדוֹ וּמְסָרְפוֹ. קְרוֹבוֹ וְאוֹהֲבוֹ הַמַּצִּיל אֶת עַצְמוֹתָיו מִן הַשְּׂרֵפָה, כֵּן תִּרְגּוּם יוֹנָתָן: וִיטַלְיֵנֵיהּ קְרִיבֵיהּ מִיקִידָא:
וְאָמַר. הַמּוֹצִיא מִן הַשְּׂרֵפָה **לַאֲשֶׁר בְּיַרְכְּתֵי הַבַּיִת** לַחֲבֵירוֹ שֶׁהָלַךְ לִבְדֹּק בְּתוֹךְ הַבַּיִת:
הַעוֹד עִמָּךְ. אָדָם חַי זוֹלָתְךָ שֶׁנִּמְלַט מִן הַחֲבוּאִים:
וְאָמַר אָפֵס. אֵין חַי אֶלָּא מֵתִים, וְאָמַר זֶה אֵלָיו: הַס אֶת הַפְּגָרִים. וְאָמַר: הַס, הַשְׁלֵךְ וְסַלֵּק הַכֹּל, כִּי זֹאת לָהֶם עַל אֲשֶׁר לֹא רָצוּ לְהַזְכִּיר בְּשֵׁם ה', כֵּן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן:

פסוק יא

רְסִיסִים. שֶׁיְּהֵא מְרוּסָּס לִבְקִיעוֹת דַּקּוֹת:
בְּקִיעִים. גְּדוֹלִים מֵרְסִיסִים לְפִי חֻשְׁיבוּתוֹ תְּהִי מַכָּתוֹ, כֵּן תִּרְגּוּם יוֹנָתָן: וְיִמְחֵי מַלְכוֹ רַבָּא מְחָא תַּקִּיפָא וּמַלְכוֹ זְעֵירָא מְחָא חַלָּשָׁא:

פסוק יב

הֲיָרֻצוּן בַּסֶּלַע סוּסִים. כְּלוּם יַעַמְדוּ בִּמְרוּצָתָם בְּשִׁנּוּתָם סִדּוּרוֹ שֶׁל עוֹלָם:
אִם יֵחָרֹשׁ. אָדָם **בַּבְּקָרִים** בַּסֶּלַע שֶׁאַתֶּם סְבוּרִים לְשַׁנּוֹת דֶּרֶךְ הַטּוֹבָה וְתִתְקַיְּמוּ וְתַצְלִיחוּ:

פסוק יג

לְלֹא דָבָר. עַל גְּדוּלָתָם וְעָשְׁרָם שֶׁאֵינוֹ כְּלוּם שֶׁלֹּא יִתְקַיְּמוּ:

קַרְנָיִם. חָזָק וּגְבוּרָה לְנֶגַח בַּקַּרְנַיִם עֲנִיִּים וְאֶבְיוֹנִים:

פסוק יד

מִלְבוֹא חֲמָת. שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ צְפוֹנִית מַעֲרָבִית שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל:

עַד נַחַל הָעֲרָבָה. נַחַל מִצְרַיִם שֶׁהוּא בְּמִקְצוֹעַ דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית:

פרק ז

פסוק א

כֹּה הֶרְאַנִי. פּוּרְעָנוּת שֶׁהָיְתָה רוֹצָה לְהָבִיא גּוֹבַאי:

בְּתְחִלַּת עֲלוֹת הַלֶּקֶשׁ. לְשׁוֹן מַלְקוֹשׁ שֶׁהִתְבוּאָה עוֹלָה בְּקָנֶה שֶׁלָּהּ:

וְהִנֵּה לֶקֶשׁ. הָיָה צוֹמֵחַ **אַחַר גִּזֵּי הַמֶּלֶךְ** אַחַר שֶׁגָּזְזוּ תְּבוּאַת הַמֶּלֶךְ עַד שֶׁלֹּא עָלְתָה בְּקָנֶה הָיוּ גּוֹזְזִין אוֹתָהּ שַׂחַת לְהַאֲכִיל לַבְּהֵמוֹת. וְכֵן תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: דְּאִתְגְּזִיזַת שִׂיחֲתָא דְמַלְכָּא, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה הִיא: קוֹצֵר לְשַׂחַת וּמַאֲכִיל לַבְּהֵמָה:

פסוק ב

וְהָיָה אִם כִּלָּה. כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לֶאֱכוֹל:

אֶת עֵשֶׂב הָאָרֶץ. בְּאוֹתָהּ שָׂדֶה:

וָאֹמַר אֲדֹנָי ה' סְלַח נָא. וְאַל תַּשְׁחֵת הָאָרֶץ:

מִי יָקוּם יַעֲקֹב. מַאן יְקוּם וְיִבְעֵי עַל חֲטָאֵיהוֹן:

כִּי קָטֹן. אֲרֵי מְטַלְטְלִין:

פסוק ג

נִחַם ה' עַל זֹאת. נִתְרַצָּה בִּתְפִלָּתוֹ וְנֶעְתַּר לִי:

פסוק ד

הֶרְאַנִי. עוֹד פּוּרְעָנוּת לְהָבִיא עֲלֵיכֶם:

וְהִנֵּה קֹרֵא. אֶת פַּמַלְיָא שֶׁלּוֹ **לָרִיב** אִתְּכֶם בְּפוּרְעָנוּת דְּלֵיקַת אֵשׁ:

הַחֵלֶק. חֶלְקַת הַשָּׂדֶה:

פסוק ז

עַל חוֹמַת אֲנָךְ. עַל שׁוּרָא דְדִינָא, וְכֵן פְּתַר דּוֹנַשׁ, אֲנָךְ לְשׁוֹן עֲרָבִי חוּט קַו הַמִּשְׁקוֹלֶת הָעוֹפֶרֶת אֲשֶׁר בָּהּ יַבִּיט בּוֹנֶה הַחוֹמָה לְיַשֵּׁר הַדִּימוֹס, אַף כָּאן הוּא לְשׁוֹן קַו מִשְׁקוֹלֶת מְשָׁפָּט:

פסוק ח

הִנְנִי שָׂם אֲנָךְ. הִנְנִי שׁוֹפֵט אוֹתָם בְּקַו שׁוּרַת הַדִּין:

עֲבוֹר לוֹ. לְהַמְתִּין לָהֶם עַל פִּשְׁעֵיהֶם:

פסוק ט

וּמִקְדְּשֵׁי יִשְׂרָאֵל. הוּא בֵּית אֵל שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ הוּא":
עַל בֵּית יָרָבְעָם. בֶּן יוֹאָשׁ:

פסוק י

כֹּהֵן בֵּית אֵל. כּוֹמֶר לְעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁלּוֹ:

פסוק יא

בַּחֶרֶב יָמוּת יָרָבְעָם. וְהוּא לֹא אָמַר כֵּן אֶלָּא "וְקַמְתִּי עַל בֵּית יָרָבְעָם", וְהוּא בְּנוֹ זְכַרְיָה שֶׁהָרְגוֹ שַׁלּוּם בֶּן יָבֵשׁ (מלכים ב טו:י):

פסוק יב

חוֹזֶה. אַתָּה שֶׁמִּתְנַבֵּא עֲתִידוֹת:
לֵךְ בְּרַח לְךָ אֶל אֶרֶץ יְהוּדָה. שֶׁשָּׁם מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאַתָּה מִתְנַבֵּא בִּשְׁמוֹ:
וְאָכֹל שָׁם לֶחֶם. לְשׁוֹן בִּזָּיוֹן אָמַר לוֹ: שָׁם יִתְּנוּ לְךָ פְּתִיתֵי לֶחֶם בִּשְׁכַר שֶׁתִּתְנַבֵּא לָהֶם:

פסוק יג

וּבֵית אֵל לֹא תוֹסִיף עוֹד לְהִנָּבֵא. שֶׁאֵין מַזְכִּירִין כָּאן אֶלָּא שֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה:

פסוק יד

לֹא נָבִיא אָנֹכִי. אֵינִי מִנְּבִיאֵי שֶׁקֶר שֶׁלָּכֶם הַנּוֹטְלִים שְׂכָרָם לְהִנָּבֵא, אֵינִי צָרִיךְ לָכֶל זֹאת וְלֹא נָהַגְתִּי כָּךְ אֲנִי שֶׁאֲנִי עָשִׁיר וּבַעַל מִקְנֶה וּנְכָסִים, כְּמוֹ שֶׁתִּרְגֵּם יוֹנָתָן: אֲרֵי מָרֵי גִּיתֵי אֲנָא וְשִׁקְמִין אִית לִי בְּשִׁפֵּלְתָּא:
בוֹקֵר אָנֹכִי. רוֹעֶה בָּקָר:
וּבוֹלֵס שִׁקְמִים. מְחַפֵּשׂ בַּשִּׁקְמִים לִרְאוֹת אֵיזֶה עִתּוֹ לְקוּץ כְּדֵי לְהוֹסִיף עֲנָפִים וְאֵיזֶה רָאוּי לְקוֹרוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שֶׁקּוֹצְצִין בְּתוּלוֹת הַשִּׁקְמָה. וּבוֹלֵס כְּמוֹ וּבוֹלֵשׁ, אֶלָּא שֶׁעָמוֹס מְגַמְגֵּם בִּלְשׁוֹנוֹ, שֶׁכָּךְ אָמְרוּ: לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ עָמוֹס? שֶׁהָיָה עָמוּס בִּלְשׁוֹנוֹ, וְיִשְׂרָאֵל קוֹרְאִים אוֹתוֹ פְּסִילוֹס, כְּדְאִיתָא בַּפְּסִיקְתָא:

פסוק טז

וְלֹא תַטִּיף. לְשׁוֹן נְבוּאָה הוּא, וְהַרְבֵּה יֵשׁ בַּמִּקְרָא "הַטֵּף אֶל דְּרוֹם" (יחזקאל כא:ב):

פרק ח

פסוק א

כְּלוּב קָיִץ. סַל מָלֵא סוֹפֵי תְאֵנִים שֶׁאֵינָם טוֹבוֹת:

פסוק ג

שִׁירוֹת הֵיכָל. שֶׁהֵם מְשׁוֹרְרִים בְּתוֹךְ הֵיכְלֵיהֶם בְּמִשְׁתְּאוֹתֵיהֶם:

רַב הַפֶּגֶר. סַגִּי פִּגְרֵי קְטוּלִין:

בְּכָל מָקוֹם הִשְׁלִיךְ הָס. בְּכָל אֲתַר יַימַר רְמֵי וּסְלִיק, הַשְׁלִיכוּ מִכָּאן הַפְּגָרִים הָאֵלֶּה:

פסוק ד

הַשֹּׁאֲפִים. הַבּוֹלְעִים אֶבְיוֹן:

וְלַשְׁבִּית. כְּמוֹ וּלְהַשְׁבִּית, וְדוּגְמָא "לַשְׁמִיד מָעוּזֶנְיָהּ" (ישעיהו כג:יא), "לְלֶכֶת לַגְּיד בְּיִזְרְעֶאל" (מלכים ב ט:טו):

פסוק ה

מָתַי יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ. זוֹ הִיא הַשְּׁאִיפָה, מְצַפִּים עֵת תְּיַקֵּר הַתְּבוּאָה וְיִמְכְּרוּ לַעֲנִיִּים בְּרִבִּית וְיִטְּלוּ שְׂדוֹתֵיהֶם. **יַעֲבֹר הַחֹדֶשׁ** תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: מָתַי תִּתְעַבַּר הַשָּׁנָה וְיָבֹא חֹדֶשׁ הָעִבּוּר, וּלְשׁוֹן הַעֲבָרָה הוּא, כְּמוֹ "הֶעֱבִיר הַמּוֹעֵד" (ירמיהו מו:יז), וּלְפִי שֶׁדּוֹחִין אֶת הַקָּרֵבַת הָעוֹמֶר וְהַשָּׁנָה נִמְשֶׁכֶת וְהַיְשָׁן מִתְיַקֵּר:

וְהַשַּׁבָּת וְנִפְתְּחָה בָּר. מָתַי תָּבוֹא הַשְּׁמִטָּה וּתְיַקֵּר הַתְּבוּאָה וְנִפְתַּח אוֹצְרוֹת בָּר שֶׁלָּנוּ:

לְהַקְטִין אֵיפָה. לִמְכּוֹר בְּמִדָּה קְטַנָּה וְאֶת כַּסְפֵּינוּ נְקַבֵּל בְּשֶׁקֶל גָּדוֹל:

פסוק ו

בַּעֲבוּר נַעֲלִים. בְּדִיל דְּיַחְסְנוּן:

וּמַפַּל בַּר נַשְׁבִּיר. וּמֵהַמְּמַת עִבּוּרָא נְזַבֵּין, אֶת הַפְּסוֹלֶת שֶׁנָּפַל מִן הַחִטִּים בְּנָפָה נִמְכּוֹר בְּיוֹקֶר לָעֲנִיִּים:

פסוק ח

הַעַל זֹאת לֹא תִרְגַּז הָאָרֶץ. וְכִי אֵין עָוֹן זֶה כְּדַאי שֶׁתֶּחֱרַב עָלָיו הָאָרֶץ:

וְעָלְתָה כָאוֹר כֻּלָּהּ. וּבְמָקוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר "וְעָלְתָה כַיְאוֹר כֻּלָּהּ" (לקמן ט), וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם שְׁנֵיהֶם בְּשָׁוֶה: וְיִסַּק עֲלַהּ מַלְכָּא בְּמַשְׁרְיָתֵיהּ דְּסַגִּיאִין כְּמוֹ נַהֲרָא וְיִתְפַּיְּסִין כּוּלָּהּ. וְקָשֶׁה בְּעֵינַי לְפָרֵשׁ כָּאוֹר כְּמוֹ כַּיְאוֹר. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ כְּמוֹ "יָפִיץ עָנָן אוֹרוֹ" (איוב לז:יא), "עַל כַּפַּיִם כִּסָּה אוֹר" (שם לו:לב), וְעָלְתָה כַּעֲנָן גָּשֶׁם כֻּלָּהּ אֲפֵלָה וַחֲשֵׁכָה:

וְנִגְרְשָׁה וְנִשְׁקָעָה כִּיאוֹר מִצְרָיִם. נִילוּס עוֹלֶה אַחַת לְמִ' שָׁנָה וּמַשְׁקֶה אֶת הָאָרֶץ, וּכְשֶׁהוּא עוֹלֶה מַעֲלֶה רֶפֶשׁ וְטִיט עַל שְׂפָתוֹ, וּכְשֶׁחוֹזֵר מֵהַשְׁקוֹת חוֹזֵר עַל גְּדוֹתָיו וּמֵימָיו מִצְטַלְלִין, וְהוּא קָרוּי שִׁקּוּעַ שֶׁהַטִּיט הָעוֹכֵר אֶת מֵימָיו נִשְׁקָע. **וְנִגְרְשָׁה** כְּמוֹ "וַיִּגְרְשׁוּ מֵימָיו רֶפֶשׁ וְטִיט" (ישעיהו כז:כ), אַף הָאָרֶץ תִּקִּיא רְשָׁעִים שֶׁבְּתוֹכָהּ וְאַחַר כָּךְ תָּנוּחַ:

פסוק ט

וְהֵבֵאתִי הַשֶּׁמֶשׁ בַּצָּהֳרָיִם. כְּשֶׁיִּהְיֶה לָהֶם שָׁלוֹם גָּדוֹל תָּבֹא מַפָּלָה פִּתְאוֹם, וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (מועד קטן כה:) זֶה יוֹמוֹ שֶׁל יֹאשִׁיָּהוּ שֶׁמֵּת בְּחֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (תענית כב.): אֵין לְךָ חֶרֶב שֶׁל שָׁלוֹם יוֹתֵר מִפַּרְעֹה נְכֹה שֶׁאָמַר לוֹ לְיֹאשִׁיָּהוּ (דברי הימים ב לה:כא): "מַה לִּי וָלָךְ, לֹא עָלֶיךָ אַתָּה הַיּוֹם, לֹא עָלֶיךָ אֲנִי בָּא הַיּוֹם, כִּי אִם לַעֲבֹר דֶּרֶךְ אַרְצָךְ אֶל בֵּית מִלְחַמְתִּי וְגוֹ'":

הַשֶּׁמֶשׁ. מַלְכוּת בֵּית דָּוִד נִמְשְׁלָה כַּשֶּׁמֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר "וְכִסְאוֹ כַשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי" (תהלים פט:לז):

פסוק י

וְהָפַכְתִּי חַגֵּיכֶם לְאֵבֶל. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברי הימים ב לה:כד): "וְכָל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַיִם מִתְאַבְּלִים עַל יֹאשִׁיָּהוּ":

וְכָל שִׁירֵיכֶם לְקִינָה. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (שם): "וַיֹּאמְרוּ כָל הַשָּׁרִים וְהַשָּׁרוֹת בְּקִינוֹתֵיהֶם":

כְּאֵבֶל יָחִיד. כְּאָב שֶׁמִּתְאַבֵּל עַל בֵּן יָחִיד:

פסוק יא

כִּי אִם לִשְׁמֹעַ. שֶׁתִּפְסֹק מִכֶּם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ:

פסוק יג

תִּתְעַלַּפְנָה. תִּפָּרַח רוּחָם, כְּמוֹ "וַיִּתְעַלָּף" (יונה ד:ח), וְכֵן "עֲצֵי הַשָּׂדֶה עוּלְפוּ" (יחזקאל לא:טו), וְכֵן בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה יִתְעַלְּפָה פשמיי"ר בְּלַעַ"ז:

פסוק יד

חֵי אֱלֹהֶיךָ דָן. אֶחָד מִן הָעֲגָלִים שֶׁהֶעֱמִיד יָרָבְעָם בְּדָן:

פרק ט

פסוק א

נִצָּב עַל הַמִּזְבֵּחַ. מִסְתַּלֵּק מִכְּרוּבָא לְמִדְבְּחָא דֶּרֶךְ יְצִיאַת חוּץ עַל מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁהוּא בַּהֵיכָל, וְהוּא מֵעֶשֶׂר מַסָּעוֹת שֶׁנִּסְעָה שְׁכִינָה:

הַךְ הַכַּפְתּוֹר. שֶׁהוּא בְּרֹאשׁ הַגַּג:

וְיִרְעֲשׁוּ הַסִּפִּים. אִסְקוּפּוֹת הַבַּיִת הַתַּחְתּוֹנוֹת, כָּךְ יֵהָרֵג הַמֶּלֶךְ וְיִרְעֲדוּ הַשָּׂרִים:

וּבְצַעֵם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם. כְּמוֹ וּפְצָעֵם, וְיוֹנָתָן תִּרְגֵּם: כַּפְתּוֹר הַמְנוֹרָה טְפֵי מְנָרְתָּא יִתְקְטֵל מַלְכָּא יֹאשִׁיָּהוּ וְיִרְעֲשׁוּ הַסִּפִּים וְיִחְרַב בֵּיתָא וְיִתְפַּגְּרוּן עֲזָרְתָא:

וּבְצַעֵם בְּרֹאשׁ כֻּלָּם. וּמָאנִי מַקְדְּשָׁא בִּשְׁבְיָא יְהֹכוֹן, וּבְצַעֵם כְּמוֹ מְמוֹנָם יִגְלֶה בְּרֹאשׁ כֻּלָּם:

פסוק ב
אִם יַחְתְּרוּ בִשְׁאוֹל. אִם יִדְמוּן לְאַטְמָרָא כִּדְבִשְׁאוֹל:
יָדִי תִקָּחֵם. בְּמֵימְרִי יְדַבְּרִינוּן שָׁנָאֵיהוֹן:
וְאִם יַעֲלוּ הַשָּׁמַיִם. וְאִם יִסְקוּן בְּטוּרִין רָמִין עַד צֵית שְׁמַיָּא, מִתַּמָּן בְּמֵימְרִי יַחֲתוּנוּן:

פסוק ג
בְּרֹאשׁ הַכַּרְמֶל. בְּרֵישׁ מִגְדְּלֵי כַּרְכָּיָא:
מִשָּׁם אֲחַפֵּשׂ. מִתַּמָּן אֲפַקֵּד בָּלוֹשִׁין וִיבַלְּשׁוּנוּן:
בְּקַרְקַע הַיָּם. בְּנִיסֵי יַמָּא אִיֵּי הַיָּם:
אֲצַוֶּה אֶת הַנָּחָשׁ. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּחִוְיָא:

פסוק ה
הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ וַתָּמוֹג. דְּנָזֵיף בְּאַרְעָא וְזָע, וַתָּמוֹג לְשׁוֹן נוֹעַ, וַהי הוּא הַנּוֹגֵעַ בָּאָרֶץ וַתָּמוֹג, כְּלוֹמַר גְּזֵרָה זֹאת מֵאִתִּי יָצְאָת:

פסוק ו
וַאֲגַדָּתוֹ. קְבוּצַת בְּרִיּוֹתָיו. דָּבָר אַחֵר: קְבוּצוֹת הַיְשָׁרִים הִיא הָיְתָה יְסוֹד הָאָרֶץ לְתַקָּנַת הַשָּׁמַיִם שֶׁבִּשְׁבִילָם הַכֹּל קַיָּם:
הַקּוֹרֵא לְמֵי הַיָּם. דְּאָמַר לְכָנְשָׁא מַשְׁרְיָן סַגִּיאִין כְּמֵי יַמָּא:

פסוק ז
הֲלוֹא כִבְנֵי כֻשִׁיִּים אַתֶּם לִי. לָמָּה אֲמָנַע מִלְּהַפְרַע מִכֶּם אַחֲרֵי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שָׁבִים אֵלַי, הֲלֹא מִן בְּנֵי נֹחַ בָּאתֶם כְּשְׁאָר עַכּוּ"ם כַּכּוּשִׁיִּים אֲשֶׁר נִדְמֵיתֶם לָהֶם, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "הֲיַהֵפֹךְ כּוּשִׁי עוֹרוֹ" (ירמיהו יג:כג), כֵּךְ אַתֶּם תּוּכְלוּ לְהֵיטִיב:
הֲלֹא. בְּטוֹבָתִי תְּחִלַּת בּוֹחֲרִי בָּכֶם הִיא הוֹצָאָה שֶׁהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, וּמַה לִּי בָּכֶךְ, אַף פְּלִשְׁתִּים כֵּךְ הוֹצֵאתִי מִכַּפְתּוֹר כְּשֶׁבָּאוּ כַּפְתּוֹרִים עַל עַוִּים, כָּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ב:כג): "וְהָעַוִּים הַיּוֹשְׁבִים בַּחֲצֵרִים עַד עַזָּה וְגוֹ'", כָּבְשׁוּ גַּם בְּנֵי עַזָּה וּשְׁאָר סָרְנֵי פְּלִשְׁתִּים תַּחְתֵּיהֶם וְהוֹצֵאתִים מִיָּדָם, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא עֲשִׂיתִים לִי לְעָם:
וַאֲרָם מִקִּיר. וְכֵן אֲנִי עָתִיד לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרָם מִקִּיר שָׁיִּגָּלֵם שָׁם סַנְחֵרִיב, וְלַקֵּץ הַיָּמִים מְשֻׁתְּבַּטֵל מַלְכוּת אַשּׁוּר יֵצְאוּ:

פסוק ח
וְהִשְׁמַדְתִּי אוֹתָהּ. הַמַּמְלָכָה הֵם בֵּית יֵהוּא, אֲבָל בֵּית יַעֲקֹב לֹא אַשְׁמִיד:

פסוק ט
כִּי הִנֵּה אָנֹכִי מְצַוֶּה. לְהַגְלוֹתָם וּלְהָנִיעָם בְּכָל הַגּוֹיִם הֲנָעָה רַבָּה וְיִתֵּרָה:

כַּאֲשֶׁר יִנּוֹעַ מַה שֶּׁכּוֹבְרִין **בַּכְּבָרָה** לְאַחַר שֶׁנִּפְלוּ מִמֶּנּוּ סוּבִין הַדַּקִּין וְנוֹתְרוּ הַגַּסִּין שֶׁאֵין יְכוֹלִין לָצֵאת, וְאָז הַמְנַעֲנֵעַ מְנַעֲנֵעַ בְּכָל כֹּחוֹ:
יִנּוֹעַ. עַל יְדֵי אַחֵר וְלֹא יִתָּכֵן לִקְרוֹת יָנוּעַ שֶׁהוּא דָּבָר הַנָּע מֵאֲלָיו:

פסוק י

לֹא תַגִּישׁ וְתַקְדִּים בַּעֲדֵינוּ הָרָעָה. בִּשְׁבִיל עֲוֹונֵינוּ לֹא תְּמַהֵר הָרָעָה לָגֶשֶׁת וְלָבֹא:

פסוק יא

בַּיּוֹם הַהוּא. אַחֲרֵי בֹּא עֲלֵיהֶם כָּל אֵלֶּה יָבֹא יוֹם הַהוּא הַמּוּכָן לְגָאֳלָה, וּבוֹ אָקִים סֻכַּת דָּוִד הַנֹּפֶלֶת. יוֹנָתָן תִּרְגֵּם: מַלְכוּתָא דְבֵית דָּוִד:

פסוק יב

לְמַעַן יִירְשׁוּ. יִשְׂרָאֵל **אֶת שְׁאֵרִית וְגוֹ' וְאֶת כָּל הַגּוֹיִם** כִּי נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם. **אֲשֶׁר** כְּמוֹ כִּי:

פסוק יג

וְנִגַּשׁ חוֹרֵשׁ בַּקּוֹצֵר. "וְהִשִּׂיג דַּיִשׁ אֶת בָּצִיר וּבָצִיר יַשִּׂיג אֶת זָרַע" (ויקרא כו:ה), לֹא יַסְפִּיקוּ לַחֲרוֹשׁ עַד שֶׁיָּבֹא הַקָּצִיר, וְלֹא יַסְפִּיקוּ לִבְצוֹר עַד שֶׁיָּבֹא עֵת הַזֶּרַע:
תִּתְמוֹגַגְנָה. תִּרְגֵּם יוֹנָתָן: יִתְפַּלְחָן, קַרְקַע עֲבוּדָה מִתְמוֹגֶגֶת בְּבֹא גְּשָׁמִים:
עָסִיס. יַיִן טוֹב וּמָתוֹק: